

ОРИГИНАЛНО НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ

Наскоро излезе от печат една интересна и много полезна монография на ст. н. с. д-р Матю Матев и н. с. д-р Ирена Зарева от Икономическия институт на БАН. Тя е резултат от проведеното от авторите анкетно проучване през 2007-2008 г. сред учителите от средното образование, студентите, преподавателите и учени от висшите училища и БАН за състоянието и насоките за развитието на образованието и науката в България.

Необходимата първична информация е получена при използването на четири специализирани въпросника, като всеки от тях е насочен към изучаване на становището на представители на различни групи, участващи в образователния и научно-изследователския процес – преподаватели в средните училища, преподаватели във висшите училища, учени (БАН и ВУ) и студенти.

Фокусът на изследването е насочен към проблемите в средното и висшето образование и науката в България в контекста на присъединяването и членството ни в ЕС. Обект на анализ са достъпът до образование, качеството на образователния и научно-изследователския процес, съответствието на образователната подготовка на студентите с критериите за научна работа и с изискванията на пазара на труда. Анализирани са съответствието на резултатите от научноизследователската дейност с потребностите на икономиката, като особено внимание е отделено на нормативната, институционалната и финансовата осигуреност на образованието и науката у нас.

В първата част са разгледани въпросите, свързани със състоянието, проблемите и насоките за развитие на образованието в България. Резултатите от изследването показват, че съществуват значителни проблеми в образователната сфера. Преобладаващото мнение е, че основната част от тях се дължат преди всичко на лошата финансова осигуреност на образователния процес.

Особен интерес представляват оценките на учителите, преподавателите и студентите за общото състояние на средното и висшето образование у нас, както и насоките за тяхното усъвършенстване. Това се отнася както до преодоляване на съществуващите различия в достъпа до образование, породени от социално-икономическата и културно-историческата ситуация в страната, така и до подобряване на качеството на образованието, което през последните години бележи сериозен спад.

Характерна особеност е недостатъчната степен на съответствие между образователния процес и потребностите на пазара. Две трети от анкетираниите учители, преподаватели и студенти смятат, че не съществува такова съответствие и предлагат решения за преодоляването му.

По отношение на нормативната и институционалната осигуреност на образованието е посочено, че съществуващата нормативна база до голяма степен е адаптирана към изискванията на ЕС, но тя се характеризира с редица несъвършенства и пропуски. Според анкетираниите основният недостатък на нормативната уредба в тази област е слабата обвързаност между отделните нормативни актове. Оценката на мнозинството от тях във връзка с институционалната база е, че образованието притежава относително добра институционална база, но с ниска степен на ефективност и слаби връзки между отделните институции.

Резултатите от анализа на количествените и качествените данни за финансирането на образованието показват, че то е крайно недостатъчно. Според 86% от учите-

* Матю Матев, Ирена Зарева. *Образованието и науката в България през погледа на учители, преподаватели, студенти и изследователи*. С.:АИ "Проф. Марин Дринов", 2010, 238 с.

лите, 81% от преподавателите във ВУ и 65% от студентите финансирането е характеризирани като "лошо" и "много лошо". Решаването на проблемите с финансовото осигуряване на образованието те виждат в извеждането му като национален приоритет, в повишаване ролята на държавата в тази насока, в създаване на подходящи стимули за бизнеса да влага повече средства в образователната сфера, и др.

Състоянието, проблемите и насоките за развитие на науката в България са обект на анализ във втората част на книгата. Интерес представлява сравнителният анализ на научните изследвания у нас и в ЕС. Авторите подчертават огромното изоставане на страната ни по отношение на финансирането на науката в сравнение с показателите, характерни за ЕС. Споделя се, че вече е преминал "прагът на риска", зад който не би могло да се говори за финансиране, осигуряващо нормално протичане на научноизследователския процес. Почти 95% от учените смятат, че финансирането на науката в България е "лошо" и "много лошо". Същото се отнася и до персонала, зает с научно-изследователска дейност. Докато в ЕС се забелязва отчетлива тенденция към повишаване на заетостта в сферата на науката, у нас тя е в противоположна посока.

Преобладаваща част от анкетираниите учени от БАН и ВУ оценяват липсата на стратегия за развитието на науката и научните изследвания като съществен пропуск, тъй като това е едно от основните изисквания на Лисабонската стратегия на ЕС за развитието на научните изследвания. Пряк резултат от отсъствието на национална научна стратегия и от срива във финансовото осигуряване на науката е влошаването на социалния статут на учения. Мнозинството от анкетираниите (79.7%) са категорични, че той е "лош" и "много лош". Учените смятат, че в най-голяма степен това е резултат от ниското заплащане. Повече от половината от тях са на мнение, че статутът на учения според престижността на тази професия също е "лош" и "много лош", което се е отразило и на техния авторитет сред обществото.

Твърде интересни са оценките на анкетираниите за отношението им към научната работа. На въпроса защо не биха се разделили с научната работа 96% отговарят, че работата на учения ги удовлетворява, а също и защото съществува възможност за професионално израстване. Готовността за напускане на научната работа се свързва преди всичко с ниското заплащане и несъответствията на притежаваната квалификация и липсата на мобилност на учения.

Проблемите в сферата на науката са свързани и с изграждането и функционирането на нормативна уредба в съответствие с изискванията за хармонизация на законодателството в областта на науката с постиженията в ЕС. Анкетираниите оценяват нормативната база в тази сфера по-скоро като лоша, отколкото като добра, затова и предложението за промени са насочени към разработване на съвършено нова нормативна уредба.

По отношение на въпросите, свързани с броя на учените в България, само 10% от анкетираниите смятат, че той трябва да се намали, като почти поравно се разделят становищата да бъде увеличен или да не се променя. Учените са категорични, че броят на научните организации трябва да бъде увеличен. Така смятат преобладаваща част от анкетираниите (63%), като само 13% от тях са за това те да бъдат намалени.

Книгата представлява интерес както за студенти, учители, преподаватели и учени, така и за работещите в министерства и ведомства, които са функционално свързани с образованието и науката в България. Резултатите от изследването, направените оценки, формулираните изводи и препоръки са насочени към анализаторите и изследователите в областта на образованието и науката, а също и към институциите определящи политиката на тяхното развитие.

Ст. н. с. д-р Алла Кирова